

◆ ANY 12 PESSETES ◆ ABRIL 1930 ◆ NUM. 1'50 PESSETES ◆

ARTS i BELLS OFICIS

**FOMENT DE
LES ARTS
DECORATIVES
AVINYÓ, 30
BARCELONA**

ARTS I BELLS OFICIS

REVISTA MENSUAL IL·LUSTRADA PUBLICADA SOTA EL PATRONAT
DEL

FOMENT DE LES ARTS DECORATIVES

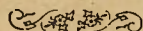
DIRECTOR:

EUSEBI BUSQUETS

REDACTOR FOTÒGRAF:

JOSEP SALA

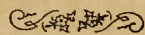
COL·LABORACIÓ DELS MÉS NOTABLES ESCRITORS D'ART DE LA NOSTRA TERRA

S'HAN POSAT A LA VENDA ELS VOLUMS PRIMER I SEGON
(1927-28 I 1929) D'AQUESTA PUBLICACIÓ, REL·LIGATS AMB
MAGNÍFIQUES TAPES DE TELA ANGLESA ESTAMPADES A
DUES TINTES I OR - **PREU DE CADA VOLUM: 25 PESSETES**

AIXI MATEIX, I A FI DE DONAR MAJORS FACILITATS ALS
NOSTRES SUBSCRIPTORS, ENS ENCARREGUEM DEL RE·
LLIGAT DE LES COL·LECCIONS QUE SE'NS TRAMETIN EN
BON ESTAT AL PREU DE **7·50 PESSETES** CADA VOLUM
COMPRESSES LES TAPES

TAPES SOLTES: **5 PESSETES** CADA UNA

REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ: AVINYÓ, 30, PRAL.

FOMENT DE LES ARTS DECORATIVES
BARCELONA

El Centenari del Romanticisme

La naturalesa humana la veiem sempre governada i sol·licitada per dues forces antagòniques (l'una llorda i estàtica, l'altra espiritual i alada) que formen, podríem dir, la mateixa substància del seu ésser i li comuniquen una determinada fesomia, segons sia una o altra de les esmentades forces la preponderant.

El Romanticisme fou un fenomen no pas únic en la història de la humanitat, sinó repetit al llarg dels segles, car no fou sinó un d'aquests moments de reacció en què la força impulsiva i vital que existeix sempre, latent o activa, en el més pregon de l'esperit humà, recobra els seus furs i s'imposa i senyoreja per damunt l'altra força oposada que, com un pes mort, amb el seu excés de formulismes, tracta d'ofegar-la.

Ha esdevingut un tòpic entre els crítics que han estudiat aquest gran moviment (no iniciat, si nó esdevingut tangible ara fa cent anys) conegut amb el nom de Romanticisme, el presentar-nos-el com una força oposada i enemiga del Classicisme, cosa que al nostre entendre no és certa. El Romanticisme fou ja des de bon principi un moviment dirigit contra l'Acadèmia, no per clàssica precisament, sinó per falsejadora de les valors clàssiques: fou com un xarbotament vital; fou l'exacerbació de les ànsies de llibertat i millorament tant temps contingudes, i desvetllades en front de l'estancament, del conformisme quiet i resclosit de l'Acadèmia; fou la protesta irada i estrident contra un estat de coses considerat com a intangible i que en el fons no era altra cosa que la negació de tot intent d'evolució i de millorament. Si l'academisme representa un estat passiu o d'inèrcia i, per tant, de regressió, el romanticisme ocupa el pol oposat i es distingeix per un excés d'entusiasme i pel predomini de l'espontaneïtat, del sentiment i de la intuïció per damunt l'encarcament de lleis i regles d'un intel·lectualisme massa formulista i doctrinari. L'art es sentia com empresonat, i calia rompre el cercle de ferro que l'Acadèmia li havia anat bastint entorn.

Correntment és admès que aquest moviment reivindicatiu nasqué a Alemanya a finals del segle XVIII, encara que per aquell temps en tots els nuclis intel·lectuals d'arreu d'Europa es notaven ja les ànsies de renovellament i de revolta que a poc a poc anaven congriant-se davant la ridícula falsificació del classicisme antic perpetrat per l'Acadèmia; davant la freda i conceptuosa concepció de l'art greco-romà, última manifestació del Renaixement, degenerada ideologia que el Romanticisme venia a liquidar definitivament en retornar l'art a la vida i a la veritat.

Aquesta reacció de l'esperit modern, informat d'una banda pel cristianisme i de

l'altra pel lliure examen, contra l'entronització d'una ideologia pagana, buida i desproveïda de tota substància vital, si bé s'inicià en la filosofia, ben d'hora senyorejà en la poesia i la literatura i en tota altra manifestació artística, car l'academisme s'havia infiltrat arreu i amb el seu excés de fórmules i preceptes havia dut l'art a un estat d'anquilosament que, de persistir, hauria acabat amb la seva total fossilització. No fou, doncs, el Romanticisme un moviment contrari a les veritables valors clàssiques, sinó més aviat un moviment de revolta contra el falsejament que d'aquestes valors havia fet l'Acadèmia; i per això, davant per davant de la seva correcció freda, formulària i purament superficial i externa, s'hi oposà el sentiment de la realitat viva i palpitant i l'exaltada fantasia popular propensa a l'heroisme i fins al sacrifici. La teatralitat tota encarcerada dels herois mitològics neoclàssics fou reemplaçada per l'heroi popular; les ficcions amoroses més o menys eròtiques de pastors i pastorettes, de faunes i nimfes, feren lloc a les amors i a les passions veritables i arborades dels homes contemporanis, elevats per poetes i escriptors a la categoria de protagonistes de llurs obres; i el tema popular, el folklore i el realisme triomfen en totes les manifestacions de l'art, i es reivindica, estudia i exalça l'Edat mitjana tan injustament menyspreada i tinguda com a bàrbara pels neoclàssics escudats en l'Acadèmia i en els seus cànons artístics imposats com a cosa intangible, indiscutible i insuperable. L'art gòtic triomfa novament i neix una escola arqueologista que ama evocar els temps medievals i les gestes de llurs herois. A Alemanya, Dürer és considerat com el mestre més digne d'ésser estudiat i seguit, i, a imitació seva, els artistes van en romiatge cap a Itàlia a cercar els fonaments de la regeneració artística. Allí és constituïda l'escola dels *nazarens*, que aspiren a exercir un apostolat reinstaurador de les valors cristianes per mitjà de la imatge, de la pintura sobretot, com en els temps romànics i gòtics. A Anglaterra, com a Itàlia mateix, es creuen retrobar els fonaments de l'estroncada tradició artística en els pintors primitius o anteriors a Rafael: d'ací neix l'escola o la germanat *pre-rafaelista*, la qual, després de molt lluitar, acabà per imposar-se i triomfar gràcies al gran talent d'alguns dels seus adeptes, i també per les constants defenses del seu gran apòlogista John Ruskin.

A França fou sens dubte on el Romanticisme es desenvolupà més amplament i en tots els ordres, influint molt en la seva difusió. Tant és així, que és cosa corrent admetre la data de 1827, quan Víctor Hugo llegia al gran tràgic Talma el prefaci del seu *Cromwell*, com la data oficial de la creació del Romanticisme. El cert és que des d'aquesta data, pintors, músics, poetes, tots els artistes joves, es llançaren amb entusiasme a la nova escola i produïren obres verament remarcables.

A Catalunya, aquest moviment reivindicador de la llibertat de l'art ha tingut una gran i inesperada transcendència. Ací també fou un poeta qui inaugurà aquest fecund període: Aribau, amb la seva cèlebre *Oda a la Pàtria*.

Era natural que els poetes i prosadors catalans que fins aleshores no s'expressaven sinó en l'idioma oficial, el tinguessin com a enemic de llur lliure expressió i cerquessin refugi en l'idioma natural, en la llengua vernacle, que forçosament havien de trobar més mal·leable i apta per a exterioritzar llur pensament amb naturalitat i lliures de les artificiositats d'una llengua manlevada i que era l'emprada per la grandiloqüència ampul·losa, buida i ressonant dels acadèmics.

La restauració de les valors medievals portava naturalment els nostres literats i artistes al coneixement més profunditzat i directe de la nostra història, desvetllava el sentiment patri esmorteït per tant temps de decadència, i preparava l'adveniment de l'actual moviment reivindicador. Per aquell temps, Roma influïa encara els nostres artistes, pintors i escultors, que hi anaven a cercar la consagració de llurs aptituds; però ben aviat França deixà sentir les seves influències i el pol artístic de Catalunya saltà de Roma a París. L'exemple de Goya, a qui podem considerar com el primer i més genial pintor romàntic no solament d'Espanya, sinó d'Europa, no té cap influència entre nosaltres, i en canvi ens sentim atrets i subjugats per l'art de Delacroix i Corot. El paisatge conceptuós i fals que fins aleshores havia estat tingut com a tema secundari, tan solament admès com a fons o complement de les composicions pictòriques, es torna realista i passa a ésser estimat com a motiu principal de la pintura.

I no és solament el paisatge, el que pren preponderància, sinó també la pintura de gènere, a la manera de l'antiga escola flamenca, i les grans composicions religioses i històriques on els pintors fan ostentació de llur erudició arqueològica.

Amb tot, és la pintura de paisatge la que podem considerar com la més transcendental conquesta del Romanticisme. A Anglaterra, on els antics castells mig enrunats i coberts d'aura reflecteixen llur silueta en el mirall dels llacs malencònics, es formà una escola paisatgista on aquest tema, amb les clarors de posta i els clars de lluna, hi fou amplament treballat. A França també, com havem dit ja, el paisatge hi fou conreat a la manera naturalista per Corot, Teodor Rousseau i els seus seguidors de l'escola de Barbizon, la qual, a la nostra terra, tingué la seva pariona en l'escola d'Olot representada per Joaquim Vayreda i els seus deixebles. Però el fet més important derivat del Romanticisme ha estat, per a la pintura, l'eclosió de l'impressionisme, cosa que ha estat considerada, sense exageració, com la descoberta més transcendental esdevinguda al llarg de la història de l'Art, encara que modernament no ha deixat de tenir detractors que han arribat a discutir i fins a negar la seva eficàcia. Amb tot, no hi ha ningú mitjanament il·lustrat que pugui desconèixer la gran influència exercida per l'impressionisme damunt la pintura moderna, les divagacions i recerques de la qual per a superar-lo han estat, evidentment, d'una eixorquia aclaparadora.

Volem fer remarcar ara un fet en aparença contradictori, encara que en el fons tingui, com tot en la vida, la seva lògica explicació.

El Romanticisme, en general tan fecund per a l'Art, ha estat funest per a les arts decoratives, les quals s'han trobat desorientades i a mercè d'uns corrents arqueològics que han retardat extraordinàriament la seva compenetració amb la vida moderna i la seva natural i lògica evolució. Els corrents medievalistes, en restaurar tantes valors històriques, desvetllaren també el gust per l'art d'aquells segles. L'art decoratiu no encertà a orientar-se i, en lloc de cercar els fonaments de la seva regeneració en l'element popular, cosa que l'hauria posat en contacte amb les realitats vives, va decantar-se vers l'element erudit d'on va derivar-se aquella llarga tongada (que malauradament encara perdura) en què tots els estils històrics han estat escarnits i falsejats en voler-los adaptar a les necessitats modernes. Aquesta general desorientació, ací, a la nostra terra, es manifestà per uns estils (el romànic-bizanti i el neogòtic) preconitzats pels millors dels nostres arquitectes els quals s'esforçaren a restaurar els nostres bells oficis, tan decaiguts i abandonats des de la desaparició de l'Imperi. Després, cap a finals de segle, el modernisme, que fou la primera temptativa seriosa, encara que desgraciada, d'evolució, intentà deslliurar l'art de les influències pseudo-històriques que l'arqueologia li havia infiltrat, sense, però, aconseguir-ho.

És evident que el Romanticisme vingué a temps de deslliurar l'art de la paulatina depauperació a què l'havia sotmès l'Acadèmia, i el retornà a la vida i a llum. Amb tot, és un dels moviments reivindicadors de la llibertat del pensament humà més caòtics i difícils d'estudiar i valorar justament per les seves aparents o reals contradiccions, encara que en el fons cal reconèixer que és la vida moderna mateixa, amb totes les seves inquietuds, amb totes les seves angoixes i amb tots els seus gaudis i glòries, la que ha estat exalçada i elevada, tal com li corresponia, a la categoria d'inspiradora de l'art contemporani.

Les festes que, amb motiu de la celebració del centenari de l'adveniment *oficial* del Romanticisme, es celebren arreu, ens demostren la seva importància i ens revelen que el cicle per ell iniciat no és pas clos encara i que nosaltres en som els hereus i continuadors directes. Caldria, doncs, continuar la revalorització començada i penetrar bé dins d'aquest període tan pròxim i, tal vegada per aquesta mateixa raó, tan poc conegut de nosaltres. La llista dels artistes catalans d'aquest temps que caldria revalorar no és pas curta. Arquitectes com Rogent, Vilaseca, Gallisà; pintors com Martí i Alsina, Simó Gómez, Modest Urgell; escultors com Novas i Vallmitjana, i dibuixants de la categoria d'Eusebi Planas i Josep Lluís Pellicer, vegeu si no són noms prou interessants perquè llurs obres siguin recollides i preservades de desaparèixer d'entre nosaltres. I ara que ha començat a aplegar-se material per al projectat Museu Romàntic, bé caldria pensar-hi.

EUSEBI BUSQUETS

L'Institut Català de les Arts del Llibre

La Segona Exposició Anyal de Gravats i Aiguaforts que aquesta entitat benemèrita ha presentat a la sala del mestre decorador-moblista Sr. Busquets, fou molt interessant i digna del més enlairat elogi.

Completen l'esmentada exhibició una sèrie de treballs dels mestres del gravat senyors F. X. Clapés, Trabal, J. Nicolau, Fatjó, Triadó, Furnó (difunts) i del que actualment dirigeix l'aula de l'Institut Català de les Arts del Llibre, Sr. Torné, qui té exposades tres obres habilíssimes i una de més grans dimensions, *El vectigal de la Carn*, la qual ha merescut la distinció que diverses còpies (tres d'elles destinades al Reial Círcol Artístic, Foment de les Arts Decoratives i Institut Català de les Arts del Llibre), fossin adquirides com a homenatge al citat mestre conreador d'aquest difícil art de la talla dolça, que bé es mereix això i molt més.

De les obres dels deixebles es destaquen a judici nostre, sense que això vulgui treure mèrit a les restants obres exposades, la testa d'estudi de la Srta. Blavi, les fantasies del Sr. de Cea, un bicolor del Sr. Martra, i els treballs dels Srs. Riba, Ràfols i Soler. Remarquem també la labor del Sr. Roca, i especialment la dels Srs. Urgellés i Stadelmaier, juntament amb l'original Sant Jordi d'en Junceda.

Felicitem, doncs, els esmentats artistes per aquest preat joell de gravats en talla dolça i aiguaforts, tots ells dignes deixebles del Sr. Torné, mereixedor de tota estima per la tasca realitzada i que tant honora una de les aules del nostre Institut.

L'Institut Català de les Arts del Llibre fou fundat l'any 1897. Des d'aquesta data ha donat assíduament les classes de Dibuix, Tipografia (caixes, composició mecànica i màquines), Litografia, Relligatge, Gramàtica, i últimament la de Gravat dirigida pel senyor Torné. Aquestes ensenyances es donen seguint el programa marcat per a cada secció. La de Composició tipogràfica consta de quatre cursos: preliminars de la Impremta fins als més difícils treballs de l'art gòtic. La d'Estampació tipogràfica (secció de màquines), des de la premsa Stanhope a la màquina doble, ultra una ensenyança completa de l'art d'imprimir, pràctica i tècnica. Les de Litografia i Relligatge, igual que les altres seccions esmentades, desenrotllen llur pla d'ensenyament en forma metòdica i raonada que permet, dins el temps marcat pel programa, posar en condicions avantatjósíssimes els alumnes que hi concorren. La de Dibuix és molt important i completa, i dóna preferència a les Arts Gràfiques, des dels elements de Geometria a l'Estètica del Llibre.

Reconeixent la seva solvència hom li ha confiat el nomenament de ponències i arbitratges. Ha editat diverses publicacions (anuaris), i fins fa uns tres anys la *Revista Gràfica*, que passà a la Unió Sindical de les Indústries del Llibre, essent actualment portant-veu d'ambdues entitats. És de doldre, tenint en compte la importància dels interessos de caràcter social i econòmic que representa, que no vegi la llum amb la regularitat que fóra de desitjar, i, encara, que amb motiu de la nostra Exposició Internacional no hagi trobat el moment de donar una ampla i raonada informació de la notable aportació estrangera.

L'Institut ha procurat sempre alternar l'ensenyança amb conferències donades per eminents personalitats sobre temes aplicats a les Arts Gràfiques en general a fi de completar la tasca cultural dels seus alumnes. Ha pres part en Congressos i Assemblees i fou l'organitzador del Primer Congrés Nacional de les Arts del Llibre, celebrat en aquesta ciutat l'any 1911. Per primera vegada, l'any 1903, juntament amb un reduït nombre de socis, prengué part a l'Exposició Internacional d'Atenes. L'any 1914, ja amb més volada i junt amb una selectíssima col·laboració dels seus associats de la ciutat Comtal (en nombre de 52) i altres de Madrid, Sabadell, Sant Feliu de Guíxols i València (en total 69 expositors), prengué part a l'Exposició Internacional d'Arts Gràfiques i del Llibre, de Leipzig. Darrerament, l'any 1925, també amb alguns dels associats, concorregué a l'Exposició d'Arts Decoratives i Industrials Modernes de París, havent merescut dignes lloances a Atenes i París amb medalles d'argent, i Medalla d'or i Gran Premi a Leipzig. No ens expliquem, per tant, que en l'actual Exposició Internacional, dintre el Palau de les Arts Gràfiques, no hi figuri l'Institut, i, junt amb ell, la nodrida i entusiasta representació que l'acompanyà a l'estranger. No negarem que la reduïda instal·lació que integren les sales d'aquest Palau, sigui selecta; però dubtem que als ulls de l'estranger que ens visiti doni idea de la potencialitat i actual desenrotllament de les indústries del Llibre a Espanya. ¡Llàstima que, amb l'afany de sobresortir, alguna instal·lació ens recordi massa les fires de mostres! Plau-nos esmentar de passada la valuosa aportació estrangera. L'ordenament de la instal·lació alemanya és notable per la seva senzillesa i bon gust.

Acollint-nos a la gentilesa de la revista ARTS I BELLS OFICIS, que agraïm, plau-nos remarcar, ultra la Segona Exposició de Gravat, tot el que ha fet i podem esperar de l'Institut i dels seus abnegats i intel·ligents professors, dirigits en tots temps per homes de seny i voluntat. Hora és ja de cridar fort i de recomanar amb tota insistència a l'Estat que augmenti la subvenció; a la Diputació, Municipi i a tots aquells que s'interessin per la cultura de les arts gràfiques, que no oblidin d'aportar llur esforç a fi de facilitar al nostre Institut els mitjans suficients perquè amb tota esplendidesa pugui desenrotllar el pla general d'ensenyament a profit dels nostres obrers, els futurs mestres de les arts del Llibre, dels quals tan necessitats estem.

RAMON TOBELLA

La talla dolça

La darrera exposició de l'Institut Català de les Arts del Llibre a can Busquets del Passeig de Gràcia, ha suscitat de nou el tema dolorós de la mort del gravat de talla dolça, el gravat a l'acer que fou la glòria de l'estampa setcentista i que encara durant tot el segle XIX produí obres mestres, vertaderes meravelles no pas per tothom ben apreciades.

En aquesta darrera exposició del gravat fet a mà destacaren obres indubtablement mestrívols, el mateix en l'estampa original que en el gravat de reproducció, el mateix en l'aiguafort que en la talla dolça i en el gravat al boix. Els noms de Furnó, Torné, Francesc X. Clapés i Traba, Junceda, Stadelmayer, Triadó, etc., signaven en aquella exposició obres importants, destres o enciseres, dignes d'un acolliment més càlid del que aconseguixen en les exposicions anyals de l'Institut Català de les Arts del Llibre. A propòsit d'aquesta relativa indiferència del nostre públic rerassagat i poc cultivat voldria, abans d'anar més endavant, cridar l'atenció sobre el darrer dels gravadors citats, sobre aquest Josep Triadó no fa pas gaire temps desaparegut del món dels vius i ja del tot oblidat. Ja era oblidat en morir i, quan ens deixà gairebé ningú entre nosaltres no tingué un mot de simpatia per a l'artista depurat, intel·ligent i pulcre que moria en el fort de l'edat i en plena activitat. És probable que la mort de Josep Triadó hagi estat més sentida en terres estrangeres que en la seva pròpia terra. Caldria, doncs, reparar aquesta negligència i deixar ben assentat el que valia Josep Triadó.

Tornant als gravats suara exhibits a les Galeries Busquets, ens aturarem a considerar l'ínfima desproporció amb què s'hi trobava representada la talla dolça. Els altres procediments de gravat manual hi eren tan relativament abundants que la pobreta talla dolça hi desapareixia. És que d'aquest difícil procediment tan sols ens resta un conreador, el mestre Josep Torné, el qual només esporàdicament pot cultivar-lo. Acaparat pel gravat banal dels corrons per a la indústria dels estampats sobre cotó, aquest destríssim i tan sensible artista de la talla dolça no té temps per al gravat artístic si no és per aventurar-se a entallar alguna planxa de coure que l'àcid ajudarà a enfondir. La treballosa i compromesa talla dolça, el mestre Torné no podrà mai més reprendre-la, i, per tant, la tradició d'aquest procediment desapareixerà d'entre nosaltres si tots plegats no fem un esforç per restituir el mestre, encara fort i entusiasta, al seu art preferit del gravat sobre planxa d'acer. Totes les forces humanes i sobrehumanes sembla que s'hagin conjurat per impedir que el mestre Torné pugui exercir un art que ama amb passió i que domina magníficament.

La nostra terra no es distingi mai en aquesta mena de gravat. Tinguérem, certament, els valencians i els catalans, bons gravadors: Miquel Sorelló, Crisòstom Martínez, Joan Baptista Ravanals, Joan Minguet, J. Nicolau; Ignasi Valls, que gravava tan bé les pintures dels Tramulles que gairebé les superava; Rovira, Manuel Montfort, el gravador-argenter Joan Baptista Vilar, Rafel Esteve Bonet; A. Roca, que diu si gravava tan bé els dibuixos de Lluís Rigalt; aquell estrenu Furnó que no fa pas gaires anys encara treballava en el seu taller del Passeig de Sant Joan; i, en fi, aquest Josep Torné que tenim la sort de conservar viu i actiu com a llevat de futurs talladolcistes. Però tots els esmentats gravadors a l'acer, amb afegidura dels castellans R. de los Ríos, Pedro de Villafranca, Juan Barcelón, M. Salvador Carmona, etc., són poca cosa al costat de la tradició francesa que fa el ple en temps dels tres Lluïsos i que perdura decreixent fins als nostres temps. Es pot dir que França és la terra de promissió del gravat de talla dolça. Cap país no ha donat unes tan extenses llistes de mestres del gravat a l'acer original i de reproducció. N'hi haurà prou amb arrengrer uns quants noms francesos perquè l'enlluernament del record ens evoqui una llarguíssima tradició d'obres mestres: Jacques Callot, Gabriel de Saint Aubin, Moreau le Jeune, els Cochin, Choffard, De Launay, Demarteau, Eisen, Gravelot, Lepicié, etc., etc. ¡Quanta meravella no ressusciten en la visió de la nostra memòria aquests noms de grans artistes!

Perquè cal remarcar que en parlar dels gravadors a mà no se'ns ha escapat mai el qualificatiu d'artífex. És que, en referir-nos als mestres de la talla dolça, entenem que llur activitat ultrapassa el terreny de les arts decoratives per atènyer el de les arts pures, i això el mateix pel que fa al gravat original que al gravat de reproducció. La majoria d'aquests gravadors francesos aconseguiren ben justament la celebritat amb llurs estampes originals, però sovint meravellaren també en llurs gravats de reproducció, i en aquesta especialitat excel·liren també els Bauduin, L'Armessin, Miger, Muller, Sergent-Marceau, Mellan, i tants d'altres que són la glòria de la Calcografia del Louvre. És que la talla dolça és un art tan poderós que esdevé original àdhuc quan hom no l'en considera. Allò que dèiem del talladolcista Ignasi Valls, que millorava amb les seves reproduccions les pintures dels Tramulles, es podria dir, i més intencionadament, de tots els mestres eminents de la talla dolça: el gravador de reproducció, sia aiguafortista, boixista, litògraf o gravador a l'acer, és, més que un reproductor de les obres originals, un interpretador, un recreador. Això prou ho sabien els antics col·leccionistes, que volien posseir tal pintor o dibuixant interpretat per diferents gravadors a l'acer; i si podien posseir tal obra d'un mateix pintor interpretada per dos o més mestres de la talla dolça, es delectaven olímpicament.

Realment, hi ha una gran delectació a assaborir la dicció dels grans gravadors a l'acer sobre la versió d'una mateixa pintura. Aquesta mena de gravat, que en si ma-

Hugo Stadelmaier. Retrat

Antoni Ribà. El cavaller de la flor

Manuel Urgellés Trias. Carrer de les Donzelles

Albert Ràfols. Capellades (El campanar)

Lluís Roca. Venècia

Joaquim Martra. El llac

Josep Torné. Jardiner

Joan G. Junceda. Sant Jordi

Conxita Blavi. Estudi

Guillem Soler. Sòcrates

teix ja esdevé un encís, en aplicar-la a interpretar el vostre pintor preferit us multiplica la delectació, la sensualitat de l'esperit (si es pot dir així), i totes les altres manifestacions de l'admiració. És vertaderament una delectació digna dels déus, la de poder fullejar bones talles dolces, encara que siguin de reproducció, o principalment de reproducció. Les hores s'escolen en la contemplació d'una sola d'aquestes estampes: és que el mestre gravador s'hi passà mesos o anys a gravar-la. Goethe es complaïa en aquesta delectació gairebé tant com en la contemplació de la naturalesa. En el segle XVIII, una bona col·lecció d'estampes era, per a un esperit selecte, el museu a casa, era el gabinet de les estampes, l'habitació destinada a les estampes, el *sancta sanctorum* de la benestança familiar.

La talla dolça francesa havia depurat i densificat talment l'ofici del gravador a l'acer que potser no serà exagerat de dir que l'Acadèmia conreà més la talla dolça que la pintura, l'escultura i l'arquitectura, àdhuc en el període que aquestes tres arts aconseguiren (i amb no poca raó) l'hegemonia de tot el món civilitzat, hegemonia que encara no s'ha esvanit. L'Acadèmia dotà el gravador de talla dolça no ja d'un gran procediment, sinó de molts procediments. Els gravadors del Rei Sol i dels altres Lluïsos sortien de l'escola convertits en grans gravadors i també en grans dibuixants, àdhuc en grans pintors. L'Acadèmia els havia proporcionat un procediment, una tècnica, un gra, un entallat per a cada situació pictòrica: per a poder expressar les diverses qualitats materials, per a cada gènere pictòric, per a cada temperament. I és en virtut d'aquesta tècnica múltiple i adequada que el gravador de talla dolça pogué expressar moltes més coses i més subtils que el boixista, que l'aiguafortista i fins més que el mateix dibuixant. El gravador de talla dolça té a mà un tan vast clavicordi que el seu poder harmonista és gairebé tan il·limitat com el del pintor.

Aquesta possibilitat d'extensa i intensa expressió, ajuntada a la d'interpretar, ço és, de recrear l'obra reproduïda, atorga al gravat de talla dolça de reproducció una facultat sorprenent d'expressió; talment que, a la manera del pintor, tot partint d'un objecte sense cap importància artística, pot transformar-lo en sublim matèria artística. Així com Velázquez ens donava una pintura sublim amb la representació d'un imbècil; o Rembrandt, o Ter Borg, amb la representació d'un vulgaríssim burgès; o Van Gogh amb la representació d'uns sabatots atrotinats, així mateix el gravador de talla dolça podrà refer, recrear la pintura o el dibuix més fluïdos de l'artista més dolent i fer-ne una admirable obra d'art moltes vegades superior a l'original, tot i ésser-ne la còpia directa i literal.

Quan el fotogavat no existia i la il·lustració dels llibres havia d'ésser gravada a mà, aquest miracle es produïa de vegades, principalment a França, si la feina queia a mans d'algun d'aquests mestres tan ben dotats i tan excelsament preparats. Eren gra-

vadors que amaven llur art pacient i difícil com el pintor ama el seu art. No desdenyaven de reproduir vulgaritats ni objectes àridament antiartístics. Per a ells tots els models a reproduir posaven com miracles, com meravelles de Nostre Senyor; i davant de tots els models, encara que fossin dibuixos per a catàlegs industrials, sabien amar com uns beneïtons i lliurar-s'hi en cos i ànima. I així gravaven coses que en llurs mans esdevenien meravelles i que abans de passar per llurs mans no eren sinó vulgaritats enutjosíssimes per al consens universal. És cert que de vegades a aquells seràfics gravadors els era proposada la reproducció de temes que, si d'una banda eren banals, d'altra banda eren dibuixats per dibuixants no menys seràfics, com és el cas d'aquell formidable Saint Elme-Gautier que a la segona meitat del segle XIX dibuixava per a llibres d'arqueologia, de ciències i de tot el que sortia al pas. Però més sovint encara els gravadors de talla dolça havien de reproduir dibuixos francament dolents, i aleshores ho feien tornant bé per mal.

Un bon talladolcista fruità àdhuc en la versió de boires o de les taques de floridura que jaspïen l'arrebossat d'una paret vetusta. I la versió d'aquelles taques d'humitat us colpirà a tots de la pregonera manera que us voldrien colpir els pintors dadaïstes i surrealistes amb llurs pintures inertes, inexpressives i mortes que no poden dir res a ningú si no és a l'il·lús pintor de vacuïtats, el propi autor de les falòrnies. I és que una pobra taca d'humitat en la paret vetusta és una realitat superior al mirífic somni de Jacob.

Les modernes escoles franceses de gravat sobre metall, que ens donen artistassos com els Méryon, Bracquemond, Focillon, Frélan, Gaillard, Gaujean, Patricot, Gusman, Meunier, Mellan, el pintor Meissonier, Waltner, Roux, Labrouche; Tardieu, gravador de Watteau; Lepicié i Lefort, gravadors de Chardin; Seevagen, Lançon, Laguillermie, Heyman, Salles, Siméon, Ardail, Dupont, Dessarrois, Ch. i A. Coppier, Crépy, Pérelle, Béjot, Bonhommé, Bresdin, Payrau, Brebïette, Boulard, Coussens, Boucherie, Béren-gier, Delzers, Desboutin, Buhot, etc., etc., també continuen cultivant la talla dolça de reproducció, àdhuc el gènere industrial, on sobresurt Achille Jacquet. Però malauradament els procediments mecànics van arreconant cada dia més aquest gravat manual de reproducció, particularment el de reproducció d'objectes banals. Avui dia només sobreviu, amb penes i treballs, la talla dolça de reproducció artística, i sembla ja del tot oblidat el gravat a l'acer original. Si algun dia els esperits més refinats s'adonen de les meravelles que pot produir la talla dolça de reproducció d'objectes banals, les meravelles que ja ha produït, aleshores els artistes més destres i pacients, els millors artistes potser es posaran a aprendre el gravat a l'acer, si és que encara en aquells dies més aviat llunyans resten mestres per a ensenyar-ne la tècnica àrdua i estrènua. Aleshores l'art de la talla dolça serà un refinament per als esnobs de les arts plàstiques, el gran art que encara som comptats a reconèixer.

D'aquest Josep Torné, que encara conservem com una preada llavor per a aquell futur, tenim una mostra de les seves possibilitats en el gravat del diploma que serví per a testificar les recompenses de l'Exposició Universal de Barcelona, de l'any 1888. Aleshores, en el fort de la seva producció predilecta, Josep Torné ens donà la reproducció d'un bell dibuix al llapis París o al carbó que féu Dionís Baixeres, altre gran artista desconsiderat i del qual es poden retreure molt belles virtuts. El senyor Torné reproduí en gravat sobre metall aquell dibuix i ho féu a la perfecció; i ço que és més de remarcar, ço que és talladolcisme essencial, en donà el vellutat del carbó a meravella. Cal reveure aquella obra d'art del gravat a l'acer perquè la nostra segona gran exposició no senyali la fi de la talla dolça; perquè a mans d'aquest Josep Torné siguin posats els mitjans que li permetin de revifar el prodigiós ofici i ensenyar-lo a les gèneres que ara puguen; perquè el que pot dir el gravat a l'acer no ho pot dir cap més mena de gravat.

I ara que som a parlar de Dionís Baixeres, a qui no s'ha considerat prou, escaurà de recordar la que al nostre entendre és la seva gran obra: els dibuixos, probablement superiors a les seves pintures. I entre aquests dibuixos, de manera magistral, no superada per cap altre dibuixant de la nostra terra ni de fora, la prodigiosa sèrie de la Barcelona Vella, aquella sèrie guanyadora del concurs que el nostre Ajuntament obrí en ocasió del començament de les obres de la Granvia A de la Reforma Interior. Aquesta meravellosa sèrie, que val per haver perpetuat el record dels més encisadors recons de la Barcelona vella afectats per aquella reforma urbana, valen sobretot per llur valor d'art, de magnes obres d'art. Mai no s'havien donat dibuixos d'arquitectura vivent tan colorits i tan densos de tota mena de virtuts plasticistes aconseguits amb sols el negre del llapis París. I bé: ¿no seria aquesta prodigiosa sèrie de dibuixos un magnífic motiu de reproducció a la talla dolça on mestre Torné pogués lluir amb tota llibertat, sense presses de temps ni de cap altra mena, la seva gran traça de gravador de reproducció? Quin goig a l'ensem de poder tenir a casa la sèrie de dibuixos de Mestre Dionís Baixeres interpretats pel nostre primer talladolcista, qui sap si també el darrer dels talladolcistes catalans. Potser hom podria emprendre's aquesta grossa obra per subscripció prèvia entre els nostres bibliòfils i fer-ne subscriure bona quantitat i a bon preu a les corporacions públiques. Aquest treball seria prou important perquè Mestre Torné pogués ocupar-s'hi tot el sant dia a pleret i li permetés d'abandonar l'enutjós gravat de corrons d'estampador.

JOAN SACS

Alexandre Cardunets

El dia 10 d'aquest mes d'abril, al vespre, tingué lloc el banquet d'homenatge al nostre particular amic Alexandre Cardunets, ex-president del Círcol Artístic, que els seus amics i admiradors li dedicaren tant per la seva encertada gestió a la presidència del Círcol, exercida en moments de perill per a aquest, com per haver sortit victoriós de greu malaltia. Les grans simpaties amb què compta l'homenatjat van quedar pal'sades no solament per la quantitat dels inscrits a la festa (més de cent cinquanta), sinó també per llur qualitat.

De les notes aparegudes a la nostra premsa ressenyant l'acte ens plau reproduir l'intel·ligent comentari que Roger publicà a *La Veu de Catalunya*. Vegeu-lo:

«Alexandre Cardunets, l'home incansable que fou president del Círcol Artístic i que no s'acontentà de suportar i deixar aquesta entitat tal com l'havia trobada, sinó que amb la seva energia aconseguí renovar-li la sang, ha estat homenatjat. Una legió d'amics es reuniren amb ell, tant com per partir-se el pa i la sal, per assaborir el to acollidor de la conversa d'Alexandre Cardunets.

L'homenatge dedicat al nostre dibuixant tingué dues motivacions: la seva exemplar gestió en tant que pre-

sident del Círcol Artístic, l'una; la victòria assolida damunt la malaltia que posà la seva vida en perill, l'altra.

Homenatjar un home pel seu encert en una determinada gestió és cosa, més o menys, corrent. Ara, homenatjar-lo

Hostal de la "Bona Sort" (Dibuix d'Alexandre Cardunets).

per haver vençut una malaltia, ja no sol ocórrer amb tanta freqüència. Calia, però, que en el cas d'Alexandre Cardunets fos així. Calia demostrar-li, i així ha estat, que tant com la seva obra d'endegador i tant com la seva obra de dibuixant, ens interessa la seva persona. La cordialitat és una valor positiva.

Però l'homenatge a Alexandre Cardunets tenia, encara, una tercera motivació, implícita aquesta: els seus dibuixos de la Barcelona vella. No hi ha cap barceloní que, per aquest sol motiu, pugui deixar de sentir-se lligat per l'admiració, per l'afecte i pel respecte a Alexandre Cardunets.

Ambrosi Carrion digué que l'esperit dels dibuixos de Cardunets es troba entre el de Vilanova i el de «L'auca del senyor Esteve»; i l'autor de l'«Auca», Santiago Russinyol, afegí que a l'obra de Cardunets hi troba el barri de Ribera.

Per la nostra banda, en els dibuixos d'Alexandre Cardunets veiem plasmat l'amor de l'artista per aquesta Barcelona de les voltes i els carrers estrets que a poc a poc desapareix. La seva desaparició, però, i gràcies a l'art d'Alexandre Cardunets, ja no serà total. Quan noves reformes enderroquin vells casals amb amples entrades, places recollides i carrers de rústica porxada, aquests dibuixos ens recordaran els dies de la infantesa, per als uns plens d'ombres, per als altres plens de sol, i amb ells evocarem la persona humil d'Alexandre Cardunets».

Dels parlaments pronunciats a l'hora dels brindis, tots ben cordials i bells, pels senyors Cases Abarca, Pere Coromines, Ferran Valls i Taberner, Ambrosi Carrion, Frederic Marés, Apelles Mestres, Santiago Russinyol, Amadeu Vives i Santiago Marco, volem fer-nos ressò de la iniciativa d'aquest darrer de demanar a l'Exposició que siguin editats els dibuixos que dels més típics indrets del Poble Espanyol féu Cardunets abans de posar-se malalt, i que ara semblen oblidats. El senyor Cases Abarca, actual president del Círcol, digué que recollia la iniciativa del senyor Marco i que fóra sol·licitat l'ajut de les altres entitats de Barcelona per aconseguir l'edició d'aquells magnífics dibuixos.

Rebi l'amic Cardunets les nostres felicitacions i l'adhesió més cordial i sincera a tan merescut homenatge, del qual fóra just coronament l'edició projectada.

Notes i Comentaris

Als intel·lectuals castellans. Catalunya, amb els actes d'homenatge celebrats els dies 23 i 24 del passat mes de març a Barcelona i a Sitges, va palesar a la representació més genuïna i selecta de la intel·lectualitat castellana el seu agraïment per la defensa desinteressada i viril que de la llengua i de l'espiritualitat nostres féu davant de la Dictadura. Amb aquests actes, Castella i Catalunya, superant els atàvics i seculars prejudicis, tal vegada per primer cop en la seva llarga història, amb un cordial gest de germanívola correspondència s'han allargat les mans i s'han esguardat fit a fit sense recels ni rancors, amb lleial desig de mútua comprensió.

ARTS I BELLS OFICIS saluda els intel·lectuals castellans, i modestament, però amb tot entusiasme, s'adhereix al just homenatge i tramet a tots i a cada un d'ells la seva més efusiva i cordial salutació.

Conferències. Els *Amics de l'Art Vell*, a l'Ateneu Barcelonès, van donar una nova conferència de les de la sèrie projectada per a la divulgació de coneixements arqueològics i artístics, la qual va ésser confiada a l'arquitecte Jeroni Martorell i versà sobre *La protecció dels nostres monuments artístics*. Coneguda la categoria del conferenciant, Director del Servei de Catalogació i Conservació de Monuments de la Diputació de Barcelona, no cal ponderar com fou d'interessant i documentada la seva dissertació.

Al *Círcol Artístic*, el dia 13 de març, el conegut crític d'art Josep Francès parlà de *L'Art del nostre temps*. En brillants paràgrafs anà descabdellant el seu particular criteri sobre la pintura, l'escultura, l'arquitectura i l'art decoratiu contemporanis. Fou aplaudit.

A París també Joaquim Folch i Torres donà la primera de les seves anunciades conferències del cicle organitzat per l'*Institut per a l'estudi de la civilització i de la cultura mediterrània occidental* (Fundació Cambó). En aquesta conferència el senyor Folch tractà de *La pintura romànica catalana*. Segons l'extracte telefònic publicat per la premsa, el conferenciant estudià principalment la pintura mural i l'evolució de l'arquitectura romànica, i demostrà que la tècnica corresponia al primitiu art romànic. Examinà a continuació la formació de l'escola catalana

relacionant-la amb el corrent artístic que veïnt de Bizanci va cap a la Itàlia meridional i a Roma, i des d'ací cap a la Lombardia i cap a França, on es bifurca en dos corrents: l'un remuntant-se cap al nord, cap a les terres del Rin i la Baixa Alemanya, i l'altre baixant cap a Migjorn, el Rosselló i els Pireneus, i per Catalunya vers les altres terres ibèriques.

Raymond Lantier, professor a l'Escola del Louvre, de París, parlà a *Conferentia Club* de les excavacions de Cartago i, ajudat de projeccions, féu reviure als nostres ulls tota la història de la famosa ciutat, rival de la puïxança romana, des de la seva fundació per Dido, vuit segles abans de l'era actual, fins a la seva total destrucció. Fou una conferència molt compendiada, però interessant de debò, car demostrà com l'arqueologia en aquest, com en tants altres casos, havia anat confirmant moltes de les antigues històries contingudes en els llibres clàssics i que generalment eren conceptuades com a llegendes fabuloses.

Basant-se també en les troballes i més modernes investigacions arqueològiques, el senyor Pere Bosch Gimpera, en la darrera sessió celebrada per l'Acadèmia de Bones Lletres, donà compte d'un treball en el qual s'intenta reconstruir el procés de les relacions pre-romanes de la Península ibèrica amb els altres pobles del món antic i prehistòric, car, segons el dit senyor, aquestes relacions no van començar a l'atzar d'una descoberta duta

a terme pels fenicis del llunyà occident, sinó que cal cercar-les molts segles abans, en els temps eneolítics, quan l'home començà a conèixer els metalls i a servir-se'n, o sia en els primers temps de l'edat del bronze, ja que sembla comprovat que fou a Ibèria on va néixer la mineria del coure i probablement també on van encendre's les primeres fargues d'aram. L'erudita dissertació del doctor Bosch Gimpera fou molt elogiada i aplaudida per la docta concurrència.

El Premi Massana. Pel setembre de l'any passat publicàrem la convocatòria i bases del Concurs per a l'adjudicació del Premi Massana, el qual s'anava a atorgar per primera vegada a la millor obra que es presentés tractant d'*Indumentària* o d'*Iconografia catalana*, referents una i altra a períodes anteriors a l'any 1855. Ara, el dia 23 d'aquest mes d'abril, diada de Sant Jordi, patró de Catalunya, a l'antiga Casa de l'Ardiaca, actualment Arxiu Històric Municipal i seu del Patronat de les Fundacions Massana, va tenir lloc el solemne acte de lliurar al senyor Agustí Duran i Sanpere el premi de vint mil pessetes que el Jurat del Concurs (compost per mossèn Gudiol i els senyors Carreras Candi, Carreras Artau, Valeri Serra i Boldú i Alexandre Soler i March) li ha atorgat per la seva documentadíssima obra *Els retaules de pedra de Catalunya, segles XIV i XV*, editada per *Monumenta Cataloniæ*.

Totes les entitats artístiques de la nostra capital eren representades a l'acte, que presidia el senyor comte de Güell.

El President del Foment de les Arts Decoratives, senyor S. Marco, tresorer del Patronat i secretari del Jurat qualificador, llegí la Memòria del premi i l'Acta del Jurat en la qual es concedeix el premi al senyor Agustí Duran i Sanpere.

Tot seguit, l'alcalde, comte de Güell, féu un breu parlament. «Heu d'excusar-me—digué—de la meva tardança a comparèixer ací; però en aquests moments en què l'ànima catalana està tornant a la vida, nosaltres, com a repre-

sentants de Barcelona, hem de desplegar una activitat ben forta. Prova d'això és que aquest matí tenia tres actes, per a mi tots tres estimats, als quals havia de concórrer».

Féu un elogi del donant, senyor Massana, i del premiat, senyor Duran, els quals, cada un en la seva pròpia vida, són dos personatges exemplars. Parlà de l'obra de la Fundació Massana i acabà dient: — «Els nostres cors vibren en una sola corda. Donem les gràcies a la tradició catalana, que ha fet que l'ànima de Catalunya arribi viva fins a les nostres generacions».

A continuació féu lliurament del premi al senyor Duran i Sanpere.

Tots els que assistiren a l'acte recorregueren les instal·lacions de l'Arxiu Històric Municipal, elogiant la seva esplèndida instal·lació.

ARTS I BELS OFICIS felicita efusivament el seu il·lustre col·laborador senyor Agustí Duran i Sanpere per la distinció tan merescudament atorgada.

La Fotografia. És el nostre propòsit no parlar de les innumbrables exposicions d'art que es celebren a Barcelona, fins a l'acabament de la temporada en què el nostre col·laborador *Dòric* en farà un estudi crític de conjunt, el qual creiem que resultarà força més interessant que les petites ressenyes particulars, les quals, si bé afalaguen la vanitat individual, estan desproveïdes de tot interès per a la valorització del nostre moviment artístic. Amb tot, volem parlar ara de l'exposició de fotografies que el senyor R. Puig Gairalt ha celebrat al Reial Círcol Artístic, ja que ens donarà motiu i ocasió de *dir la nostra* en aquesta mena de debat obert des de fa temps per esbrinar si la Fotografia és o no és una art.

Si compartíssim el criteri d'aquests crítics que *encara* ens parlen d'art pur, hauríem de convenir que la Fotografia és una art, i de les més pures; però com que el nostre criteri no és aquest, volem dir que, en bona lògica, no pot admetre's com a art la Fotografia (encara

que hi sigui molt afi) i que com més perfecció assoleixin els aparells i utillatge fotogràfics, més i més s'allunyarà del veritable concepte de l'art, amb tot i que en algun cas esdevingui *art aplicat* (emprant la nomenclatura dels panegiristes de l'*art pur*, continuadors d'aquells altres de l'*art per l'art*), com podia veure's, per exemple, a l'Exposició Internacional de Barcelona, a la secció alemanya del Palau de Transports i en el Pavelló de la Indústria Elèctrica Alemanya.

Però si és evident que cal negar la categoria d'art a la Fotografia, no ho és menys que el fotògraf, sigui o no sigui professional (i més generalment en el segon cas que en el primer), pot posseir un veritable temperament d'artista en saber copsar el *subjecte* de les seves plaques, les quals, així, sense trucs ni retocs de cap mena, revelen la possessió d'aquest fi sentit de la bellesa propi dels veritables artistes. Aquest és el cas d'en Ramon Puig Gairalt.

Les perspectives ciutadanes. Al Foment de les Arts Decoratives ha estat tramesa pel senyor J. Prats la lletra que a continuació transcrivim:

«Digníssim President:

Denuncio: una invasió de mal gust pels carrers de la ciutat, *malauradament* en època del nostre Ajuntament popular.

Una barraca davant de Llotja i de la Casa de Correus.

Una barraca de bunyols a la plaça de Sant Josep Oriol.

Emblanquinada a les Voltes de la Plaça Reial.

Una plaga de venedors ambulants, etc.»

Val a dir que la barraca de la plaça de Sant Josep Oriol fou desmuntada al cap de pocs dies d'ésser-hi bastida. No així altres que nosaltres volem afegir a la llista començada, les quals, per llur persistència, sembla que hagin posat arrels als respectius llocs d'emplaçament. Tals són la que hi ha al

carrer de les Corts Catalanes, xamfrà a Bruc, i la seva pariona de la Gran Via Diagonal, davant mateix de l'església dels Pares Carmelites. També caldria denunciar, per si és possible posar-hi remei, els campaments que cada matí es veuen per diferents indrets de la ciutat, de vuit a quarts de deu, formats per l'acoblament dels carros, escombres, carretons, etc., del servei (diguem-ne servei) de neteja pública, i pels escombriaires, uns esmorzant i altres dormint ajaçats per les voravies. És un espectacle digne *pendant* del de les cèlebres *galledes úniques*.

Les botigues. Fa un quant temps que es nota una remarcable millora en les façanes dels establiments que s'obren de nou i un concepte més just de llur funció urbana. És clar que encara hi ha el botiguer rutinari i coquí, curt d'intel·ligència i de cabals, que en posar la botiga nova o en reformar la vella cerca el fusteret més humil i el pintor que treballa fora d'hores perquè li facin la feina, amb el piadós intent de *caragolar-los* tant com pugui; per al qual sols compta l'aparador, que si pot sortir alguns centímetres més que el del veí, millor, encara que destorbi els vianants. Aquest mal, que ha estat general a Barcelona, sembla, però, que porta camí de desaparèixer.

A les botigues és on han fet més estralls els cops de geni i les grans pensades dels curts de gambals posats a artistes, i no serà de més dedicar-hi un xic d'atenció i fins estudiar-lo més detingudament, car és un tema força interessant. Concretament nos avui solament a constatar la lloable tendència a fer de les botigues no una cosa deslligada de la resta de l'edifici, sinó la seva noble socolada, i a harmonitzar els legítims interessos comercials amb els de l'art i els no menys respectables de l'urbanisme. El Portal de l'Àngel ens presenta alguns exemples ben reeixits d'això que diem: vegeu, si no, el més modern de tots ells, l'establiment *Aplicacions del Gas*, ideat i dirigit per Santiago Marco.

FRANCESC CASAS

FUSTERIA
EBENISTERIA
PARQUETS

Estudis : Projectes i Pressupostos

Barcelona

Diputació, 119 i 121 - Telèf. 32504

SALA BARCINO

EXPOSICIÓ DE PINTURES - ART ANTIC I MODERN

*Marc, Motlures, Policromats,
Gravats. Relleus, Vidres
Objectes d'art i per a regal.*

V. García Simón

Rambla Catalunya, 29 - Barcelona

Telèfon 15677

S. VERDAGUER

BARCELONA

DESPATX: RDA. UNIVERSITAT, 9 TALLERS: CARRER ENTENÇA, 39
TELÈFON 10421

BANYERES-LAVABOS

BIDETS

WATERS-CLOSETS, etc.

Instal·lacions completes de cambres de bany

Tapisseria de Perfecte Llosà

Especialitat en sillons forrats
de pell i Transparents opacs
per a suprimir els porticons
S'entapissen parets i tota me-
na de cadiratges i Confecció
de cortinatges i fundes

Barcelona

Balmes, 128 - Tel. 73434
(tocant a Rosselló)

PARQUETS I DECORACIO - BASTUS QUERALTO I CIA

SANTA ELENA, 4 i 6

BARCELONA

TELEFON 16143

PINTORS DECORADORS

VILARÓ I VALLS

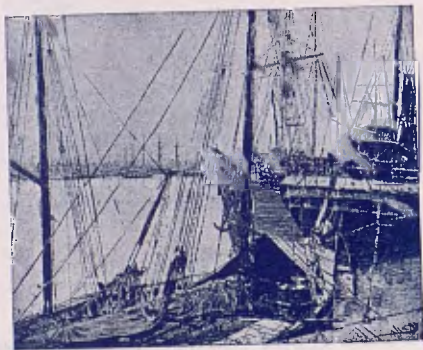
CORTS, 604 - BARCELONA

La Pinacoteca

de Gaspar Esmatjes

Marc s

Gravats

*Sala
d'Exposicions*

Barcelona
Passeig de Gràcia, 34

J.S.
DIBUIXOS
i FOTOGRAFIES APLICATS A PROPAGANDA MODERNA
CÓRSEGA, 413
BARCELONA

FOTOGRAVATS

TRICROMIES - AUTOTIPIES

MATERIALS A BONS PREUS PER
A ARTISTES, ENGINYERS
I ARQUITECTES

CASA MIQUEL HORTA
AVINYÓ, 7 TELÈFON 14993

JAUME BUSQUETS

notifica als seus clients i amics
que ha traslladat el seu obra-
dor de relligats al carrer de
Maurici Serrahima, n.º 1, bis
(entrant pel carrer de
Salmeron)

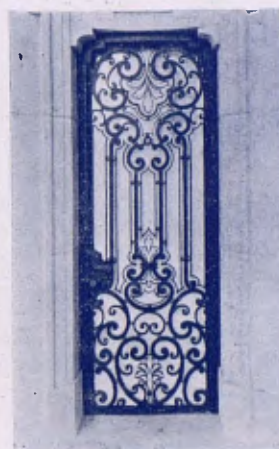
Tallers de Serralleria

MANUEL SARRIAS

Treballs artístics i
d'obres

Tallers i Despatx:
Bolivar, 20-22
i Agramunt, 9
Sant Gervasi
Teléf. 70005

Sucursal:
Passatge Forasté, 4
(Avinguda del Tibidabo)
BARCELONA

PUBLICACIONS DEL "FOMENT DE LES ARTS DECORATIVES"

Per la bellesa de la Llar humil

Recull d'orientacions

Obra pofusament il·lustrada amb
50 làmines en negre i en colors

Alçats i plantes d'edificis, conjunts de
decoració interior, moblament, etc.

PREU: 18 PESSETES

GUIA DE LES ARTS I BELLS OFICIS

Antiguitats

ESCLASANS VDA. TRIUS, MARIA; Pietat, 10

Antiguitats (Restauradors d')

FORCADA, PERE; Palla, 12

Ceràmica

VICENS, CASIMIR; Tallers, 72. Tel. 15644

Construcció i decoració

MOYA, J.; Aragó, 184 Tel. 73852

Constructors d'obres

AGUSTÍ, JAUME; Aragó, 222, ent. Tel. 11966
SOLÉ PAMIES, JOAN; (Sans) Valladolid, 11. Tel. 32261
TORRES, ANTONI; Diputació, 290, ent. Tel. 18097

Decoradors

BUSQUETS, EUSEBI; Aragó, 334, 3., 1.

Decoradors d'interiors

COSP, VDA DE PERE; Rosselló, 231. Tel. 73574

Dibuix i pintura (Efectes de)

GUARDIOLA, Y. Suc. Frigola i Queralt; València, 199
Tel 74205

HORTA, CASA MIQUEL; Avinyó, 7. Tel. 14993
TEXIDOR, VDA. D'E.; Ronda S. Pere, 16. Tel. 11623

Dibuixants

BUSQUETS, EUSEBI; Aragó, 334, 3., 1.
SABATÉ JAUMÀ, PAU; Aribau, 67

Ebenistes

CAMPAÑÁ, JOAQUIM; Còrsega, 561
FRANCOLÍ, JOAN; Vallhonrat, 30. Tel. 34749
LINARES, A.; Riera Alta, 21. Tel. 15353
RIBAS, VDA DE JOSEP; C. de Cent, 329. Tel. 14657

Electricistes

FRANCH, JOSEP; Corts, 682. Tel. 16621

Escultors decoradors

HERNÁNDEZ VILA, PERE; Pl. St. Felip Neri, 4

Escultura religiosa

RIUS, CLAUDI; Rosselló, 195. Tel. 74201

Estucadors

CASA PETIT-RAMON GAUSSET; Rocafort, 108. Tel. 30966

Fotògrafs

AREÑAS, RAFAEL; Corts, 670. Tel. 11657

Fotògrafs industrials

SALA CAMPAS, JOSEP; Còrsega, 413, ent. 2.

Fotogravadors

ESTEVE FELIU, FRANCESC; Via Laietana, 15 Tel. 17069

Fusteries

MONCANUT, FILL DE D.; Paris, 125. Tel. 70966
NIUBÓ I CIA., BALTASAR; Pge. Forasté, 17. Tel. 72553

Fusteries mecàniques

BIOSCA, PERE; Sant Gervasi, 103. Tel. 74714
MANÀ, JOAN; C. de Cent, 63. Tel. 30633.
RUIZ, JOAN (Successor de Calonja); Roger de Flor, 141

Galeries d'art

SALA PARÉS (ESTABLIMENTS MARAGALL) Petritxol, 5
Tel. 14665

Galvanoplàstia

ROCA GERMANS, S. L.; Corts, 462. Tel. 34826

Guixaires adornistes

AVILA, JACINT; Passeig St Joan, 73. Tel. 75071
CASASÚS, JOSEP; C. de Cent, 474. Tel. 53712
COLL, PERE; Corts, 473. Tel. 34673

Impremtes

TOBELLA, RAMON; Carme, 18. Tel. 19634

Joiers

SUNYER, RAMON, Granvia, 660, Tel. 11247

Lacadors

SARSANEDAS, RAMON; Amàlia, 31, pral. Tel. 16993

Làmpares

BIOSCA I BOTEY; Rbla. Catalunya, 129. Tel. 73536
CORBERÓ, PERE; Aribau, 103, taller. Tel. 71372

Llibreries d'art

MARTÍNEZ PÉREZ, C.; Banys Nous, 5. Tel. 20542

Metallistes

BIOSCA I BOTEY, Rbla. Catalunya, 129. Tel. 73536
BOLIBAR, SANTIAGO; Rbla. Catalunya, 43. Tel. 19543
CORBERÓ, PERE; Aribau, 103, taller. Tel. 71372
DOMÈNECH, OCTAVI; Tallers, 45. Tel. 16306.

Mobles i decoració

CASAS, LORENC; Galileu, 50-51-53. Tel. 30537
PARCERISAS I CIA.; E. Granados, 90. Tel. 72573
PRAT, JOSEP; Ferlandina, 67. Tel. 13286

Motllures, marcs i miralls

GASPAR, JOAN (Casa Benítez); Consell de Cent, 323
Tel. 12064

Papers pintats

GIRONA, JOSEP; Corts, 661, Tel. 53536
GUASCH, FILL DE JOSEP; Rauric, 8. Tel. 10686

Parquets i decoració

BASTÚS, QUERALTO I CIA.; Sta. Elena, 6 Tel. 16843

Pintors decoradors

CASALS PEYPOCH, JOSEP; Roger de Flor, 164, taller
PASCUAL, PERE; Mallorca, 255, Tel. 70702
VILARÓ I VALLS; Corts, 604. Tel. 10283

Pintors escenògrafs

ALARMA TASTÁS, SALVADOR; Vergara, 3, 3., 1.
ESCENOGRAFIA BATLLE I AMIGÓ; Borrell, 210

Projectes de mobles i decoració

BARÓ, CARLES M.; (S. G.) Musitu, L

Propaganda (Articles per a)

BASA I PAGÉS; Calàbria, 66. Tel. 33368

Retauls, daurats i policromia

SABATÉ PASTOR, BONAVENTURA; Aragó, 187

Serralleria

SARRIAS, MANUEL; (S. G.) Bolívar, 22. Tel. 70005

Tapissers

LABORDA, EUGENI; Rbla. Catalunya, 45. Tel. 12395
LLOSÀ, PERFECTE; Balmes, 128. Tel. 73434

Tapissos i catifes

AYMAT, TOMÁS; Carrer d'en Villà, ST. CUGAT DEL
VALLÉS, Tel. 20

Teixits per a mobles i decoració

TRONC, ALBERT; Rbla. Catalunya, 32. Tel. 17476

Vidres plans

GARCIA SIMÓN, V.; Rbla. Catalunya, 29. Tel. 15677

J. Sala

FURNISTERIA CANAMERAS

CUINES FIXES: POR
TATILS: CENTRALS
i ESPECIALS: TERMO
SIFONS: CALEFAC
CIONES: ESCALFA
PANXES: ESTUFES
SALAMANDRES

FÁBRICA: DI PUTACIÓ, 415-423 i SICÍLIA, 226-232 Telèf 50723
DIPOSIT: HOSPITAL. 87-Telèf 17091. BARCELONA

10/30